

Γρηγόρης Θ. Παπανίκος
Αντιπρόεδρος του ΠΣΑΟΣ &
Επίτιμος Καθηγητής Οικονομικών Επιστημών
Πανεπιστήμιο Στέρλιγκ (University of Stirling), Η.Β.

Επενδύσεις στο Ελληνικό Ποδόσφαιρο και Έννομη Τάξη

Σημείωση: Το κείμενο αυτό αποτέλεσε τη βάση της παρουσίασης στην ημερίδα που οργάνωσε το *Ινστιτούτο Διεθνούς και Ελληνικού Αθλητικού Δικαίου* (Ι.Δ.Ε.Α.Δ.) με θέμα "*Ποδόσφαιρο και Έννομη Τάξη*", 18 Απριλίου 2015, Αθήνα.

Αθήνα, 18 Απριλίου 2015

I. Εισαγωγή

Επενδύσεις δεν γίνονται στην Ελλάδα διότι δεν τηρούνται οι νόμοι, δημιουργώντας συνθήκες αθέμιτου ανταγωνισμού για τις υγιείς επιχειρήσεις και τους σοβαρούς δυνητικούς επενδυτές. Οι νόμοι δεν εφαρμόζονται είτε λόγω διαφθοράς είτε λόγω ανικανότητας και απροθυμίας των διοικητικών και δικαστικών αρχών να τους εφαρμόσουν. Σήμερα μία επιχείρηση που παρανομεί μπορεί να είναι κατά 60% πιο ανταγωνιστική διότι δεν πληρώνει τον εισπραχθέντα ΦΠΑ, δεν πληρώνει ασφαλιστικές εισφορές και δεν πληρώνει τον φόρο εισοδήματος από τα αποκτηθέντα κέρδη. Σε πολλές δε περιπτώσεις, λόγω διαπλοκής, απολαμβάνει και προνομιακές επιδοτήσεις και ενισχύσεις από το κράτος, τους κρατικούς οργανισμούς και τις κρατικοδίαιτες επιχειρήσεις. Χειρότερο από την μη εφαρμογή των νόμων είναι η καθυστέρηση στην απονομή δικαιοσύνης και η έκδοση των αποφάσεων, κυρίως από το Συμβούλιο της Επικρατείας, το οποίο αποθαρρύνει κάθε νέα επένδυση. Τελευταίο χαρακτηριστικό παράδειγμα η επένδυση στον Αστέρα Βουλιαγμένης. Το ελληνικό ποδόσφαιρο είναι και αυτό θύμα της μη εφαρμογής των νόμων με αποτέλεσμα να μην γίνονται επενδύσεις.

Οι ιδιώτες επενδυτές αξιολογούν κάθε ευκαιρία επένδυσης σύμφωνα με διάφορα κριτήρια και δείκτες. Πριν όμως αποφασίσουν σε ποια χώρα και σε ποιον κλάδο θα επενδύσουν, προβαίνουν σε μία ανάλυση STEP¹ και SWOT². Μέρος της STEP ανάλυσης είναι το ευρύτερο νομικό και θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας μιας επιχείρησης και ειδικότερα του κλάδου στον οποίο ενδιαφέρεται να επενδύσει ο επιχειρηματίας. Σημαντικός προσδιοριστικός παράγοντας των επενδύσεων δεν είναι μόνο η ύπαρξη των νόμων και των κανονισμών, αλλά κυρίως η εφαρμογή τους σύμφωνα με την αρχή της ισονομίας. Το πρόβλημα της Ελλάδος δεν είναι η έλλειψη νόμων, αλλά η ελλιπής εφαρμογή τους. Κυρίως, όμως, η κατά περίπτωση εφαρμογή τους που είναι αποτέλεσμα διαφθοράς, διαπλοκής, ανικανότητας και απροθυμίας της εκτελεστικής, της νομοθετικής και της δικαστικής εξουσίας³. Αυτό δημιουργεί

¹ Από τα αρχικά των λέξεων Social - Technology - Economic - Political. Στη βιβλιογραφία αναφέρεται και ως PEST. Το Political περιλαμβάνει και το νομικό πλαίσιο, δηλαδή την έννομη τάξη.

² Από τα αρχικά των λέξεων Strengths - Weaknesses - Opportunities - Threats.

³ Η διαφθορά είναι παράνομη ενέργεια, ενώ η διαπλοκή επιτρέπει σε ένα μεγάλο βαθμό τη νομιμοποίηση της απατεωνιάς. Στην συντριπτική πλειονότητά τους οι Έλληνες απατεώνες είναι χαμηλού διανοητικού διαμετρήματος και διαπλέκονται αποκομίζοντας οικονομικά οφέλη παρανομώντας. Σε άλλες χώρες, όπως στις ΗΠΑ, τη διαπλοκή την έχουν

συνθήκες αθέμιτου ανταγωνισμού. Αποτελεί δε ένα από τα σημαντικότερα εμπόδια εισόδου νέων υγιών επενδυτών σε έναν συγκεκριμένο κλάδο. Στην περίπτωση του ελληνικού ποδοσφαίρου, το πλαίσιο είναι τέτοιο που μόνο απατεώνες ή αφελείς θα ενδιαφερόντουσαν να επενδύσουν. Και επειδή οι αφελείς στερεύουν, αυτό έχει ως αποτέλεσμα υγιείς δυνητικοί επενδυτές, κυρίως Έλληνες του εξωτερικού, να αποφεύγουν γενικά την Ελλάδα και ειδικά το ελληνικό ποδόσφαιρο.

Τα παραπάνω θέματα εξετάζονται στην παρούσα εργασία, η οποία οργανώνεται σε πέντε μέρη, συμπεριλαμβανομένης και της παρούσης εισαγωγής. Στο δεύτερο μέρος της εργασίας εξετάζεται η οικονομική φύση του ποδοσφαίρου. Το τρίτο μέρος της εργασίας αναφέρεται στο πλαίσιο λειτουργίας του ελληνικού ποδοσφαίρου. Στο τέταρτο μέρος της εργασίας παρουσιάζονται όλα τα πιθανά έσοδα και έξοδα των ποδοσφαιρικών ομάδων. Η διαφορά εσόδων-εξόδων αποτελεί το κέρδος, το οποίο είναι ο πιο σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει τις επενδύσεις με δεδομένο την ανάλυση STEP και SWOT που προαναφέρθηκε. Στο πέμπτο και τελευταίο μέρος της εργασίας δίνονται τα συμπεράσματα.

II. Η Οικονομική Φύση του Ποδοσφαίρου

Το ποδοσφαιρικό σωματείο είναι η επιχείρηση. Η οργανωτική αρχή (λίγκα) είναι η ρυθμιστική αρχή του. Τέτοιες ρυθμιστικές αρχές υπάρχουν σε πολλές αντίστοιχες μονοπωλιακές αγορές, π.χ. της ενέργειας, των μεταφορών και των τηλεπικοινωνιών. Επίσης, η οργανωτική αρχή θα μπορούσε να θεωρηθεί ως καρτέλ όπως αυτό του πετρελαίου. Συνεπώς, μία ποδοσφαιρική ομάδα δεν διαφέρει στο ελάχιστο από μία οποιαδήποτε άλλη επιχείρηση. Η επένδυση σε αυτή μπορεί να αναλυθεί με τα εργαλεία της οικονομικής ανάλυσης της μεγιστοποίησης των κερδών και να αξιολογηθεί όπως κι όλες οι άλλες ιδιωτικές επενδύσεις με κριτήρια όπως αυτό της **Καθαρούς Παρούσης Αξίας** (net present value) ή οποιαδήποτε άλλο οικονομικό και κοινωνικό κριτήριο θα ήθελε κάποιος να επιλέξει.

Σε κάθε περίπτωση, ο σκοπός του επιχειρηματία που επενδύει στο ποδόσφαιρο είναι η μεγιστοποίηση του κέρδους, λαμβάνοντας υπόψη όλα τα πιθανά έσοδα και όλα τα πιθανά έξοδα, από νόμιμες και μη νόμιμες ενέργειες. Και αν δεν το καταφέρει

νομιμοποιήσει και την ονομάζουν lobbying. Για παράδειγμα, η φοροαποφυγή είναι νόμιμη, ενώ η φοροδιαφυγή παράνομη.

αυτό, τότε, αργά ή γρήγορα, η επιχείρησή του (η ποδοσφαιρική του ομάδα) θα χρεοκοπήσει.

Ο ισχυρισμός ότι οι ποδοσφαιρικές ομάδες είναι κάτι διαφορετικό στηρίζεται σύμφωνα με τους Dietl et al (2009) σε τρεις παράγοντες "ιδιαιτερότητας" του ποδοσφαίρου που είναι (α) η παραγωγική διαδικασία του ποδοσφαίρου απαιτεί μία ακόμη ομάδα για να παραχθεί ένας αγώνας και μία ολόκληρη συστάδα ομάδων για να παραχθεί ένα πρωτάθλημα ποδοσφαίρου (β) η οικονομική ανταγωνιστικότητα των ομάδων μπορεί να έρχεται σε αντίθεση με την αγωνιστική ανταγωνιστικότητα και (γ) η μονοπωλιακή φύση των λιγκών δεν επιτρέπει σε έναν επενδυτή του ποδοσφαίρου να "παίξει" η ομάδα του κάπου αλλού. Αυτό ισχύει σε εθνικό, ηπειρωτικό (π.χ. Ευρώπη) και παγκόσμιο επίπεδο. Σε όλα αυτά τα επίπεδα υπάρχει μία και μοναδική οργανωτική αρχή: η Σουπερλίγκα και η ΕΠΟ στην Ελλάδα, η ΟΥΕΦΑ στην Ευρώπη και η ΦΙΦΑ στον κόσμο. Όλοι αυτοί οι θεσμοί είναι οργανωτικές αρχές ποδοσφαιρικών αγώνων είτε εθνικών ομάδων είτε συλλόγων. Καμία άλλη αρχή δεν δικαιούται να οργανώσει ποδοσφαιρικούς αγώνες.

Το δεύτερο χαρακτηριστικό γνώρισμα του ποδοσφαίρου έχει προσελκύσει και το μεγαλύτερο ερευνητικό ενδιαφέρον και αφορά την αγωνιστική ανταγωνιστικότητα των ομάδων και την σχέση αυτής με τα οικονομικά κέρδη της κάθε ομάδας⁴. Ένας επενδυτής στο ποδόσφαιρο θέλει να φτιάξει μία ισχυρή ομάδα. Όχι, όμως, πολύ ισχυρή σε σχέση με τον ανταγωνισμό, διότι έτσι θα μειωθεί το ενδιαφέρον αφού η πολύ ισχυρή ομάδα θα επικρατεί πάντοτε.

Η διεθνής βιβλιογραφία έχει αποκαλέσει αυτή την ιδιαιτερότητα του ποδοσφαίρου **ανταγωνιστική ισορροπία** (competitive balance) και έχει αναλυθεί από πολλές πλευρές⁵. Μία συνέπεια αυτής της προσέγγισης είναι ότι η λίγκα θα πρέπει να οργανώνει ανταγωνιστικά πρωταθλήματα, διαφορετικά χάνεται το ενδιαφέρον. Με άλλα λόγια, λιγότεροι φίλαθλοι προσελκύονται σε έναν αγώνα και συνεπώς λιγότερα τα έσοδα από εισιτήρια, τα τηλεοπτικά δικαιώματα και τις χορηγίες. Πάντως, όπως επισημαίνει ο Szymanski (2003), οι εμπειρικές μελέτες δεν δίνουν ξεκάθαρη

⁴ Το θέμα αυτό έχει πολλές διαστάσεις και περιπλέκεται από τις νομικές μορφές οργάνωσης των ομαδικών αθλημάτων, όπως είναι τα μη κερδοσκοπικά σωματεία, τα φιλανθρωπικά ιδρύματα και οι δημόσιοι-κρατικοί οργανισμοί. Μία ενδιαφέρουσα συζήτηση του θέματος της "ιδιαιτερότητας" των επιχειρήσεων των επαγγελματικών ομαδικών αθλημάτων γίνεται από τους Smith & Stewart (2010).

⁵ Η ανταγωνιστική ισορροπία μετράται ως η τυπική απόκλιση των ποσοστών νικών των ομάδων μιας επαγγελματικής λίγκας. Μικρή τυπική απόκλιση δηλώνει μεγάλο ανταγωνισμό. Για τον τρόπο μέτρησης, βλέπε Owen (2010).

απάντηση στην ύπαρξη της ανταγωνιστικής ισορροπίας ως προσδιοριστικού παράγοντα της ζήτησης του ποδοσφαιρικού θεάματος. Και αυτό διότι υπάρχουν τρεις τουλάχιστον διαστάσεις της ανταγωνιστικής ισορροπίας ή της αβεβαιότητας του αποτελέσματος. Πρώτον, υπάρχει η αβεβαιότητα του αποτελέσματος ενός και μόνο αγώνα. Σε ένα πρωτάθλημα, δεν κερδίζουν πάντοτε οι ισχυρές ομάδες, τουλάχιστον όχι όλους τους αγώνες. Δεύτερον, υπάρχει η αβεβαιότητα της αγωνιστικής περιόδου στο σύνολό της που μπορεί να διαφέρει από αγωνιστική περίοδο σε αγωνιστική περίοδο. Τρίτον, υπάρχει η αβεβαιότητα του ποιος θα είναι ο πρωταθλητής. Συναφές με την δεύτερη και τρίτη αβεβαιότητα είναι και η αβεβαιότητα για ποιες ομάδες θα βγουν στην Ευρώπη και ποιες ομάδες θα υποβιβαστούν που κάνει εξίσου ένα πρωτάθλημα ενδιαφέρον, πόσο μάλλον όταν υπάρχουν και αγώνες κατάταξης (play off) για αυτές τις θέσεις.

Η ακραία μορφή έλλειψης ανταγωνιστικής ισορροπίας λαμβάνει χώρα όταν μία ομάδα, επί σειρά ετών, κερδίζει συνέχεια το πρωτάθλημα, όπως, για παράδειγμα, ο Ολυμπιακός στην Ελλάδα. Και αν σε πολλές χώρες κυριαρχούν δύο ή τρεις ομάδες στην κατάκτηση του πρωταθλήματος, αυτό δεν καθιστά το πρωτάθλημά τους λιγότερο ενδιαφέρον, διότι ο κάθε αγώνας έχει την δική του αβεβαιότητα και συνεπώς το δικό του ενδιαφέρον. Ακόμη και στην Ελλάδα, την τελευταία δεκαετία, που κυριαρχεί ο Ολυμπιακός, υπήρξε αύξηση στα εισιτήρια που ανέστρεψε την μακροχρόνια πτώση της πώλησης εισιτηρίων της δεκαετίας του 1990 και της αρχής της δεκαετίας του 2000.

Το συμπέρασμα πάντως ότι οι ποδοσφαιρικές ομάδες ως επιχειρήσεις που είναι δεν μεγιστοποιούν τα οικονομικά τους κέρδη δεν μπορεί να πείσει⁶. Η εναλλακτική της μεγιστοποίησης των νικών⁷ ή της ικανοποίησης των οπαδών (Madden, 2012) δεν φαίνεται να συγκεντρώνει μεγάλη επιστημονική στήριξη. Ο Szymanski (2001), που ανέλυσε τις διάφορες κατηγορίες οπαδών για το αγγλικό ποδόσφαιρο, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι οπαδοί δεν ομαδοποιούνται σε μία κατηγορία και η κάθε μία από

⁶ Πολλά επιχειρήματα έχουν αναπτυχθεί για να διαψεύσουν την θεωρία της μεγιστοποίησης του κέρδους. Ένα από τα πιο σοβαρά είναι η τιμολόγηση των εισιτηρίων σε επίπεδα που αντιστοιχούν στο ανελαστικό τμήμα της καμπύλης ζήτησης του ποδοσφαιρικού αγώνα μιας ομάδας. Αυτό ισοδυναμεί με την μη μεγιστοποίηση των κερδών μιας μονοπωλιακής επιχείρησης. Όμως, όπως έδειξαν οι Andersen & Nielsen (2013), μία ποδοσφαιρική ομάδα που αποστρέφεται τον κίνδυνο (risk averse) και αντιμετωπίζει στοχαστική ζήτηση, μεγιστοποιεί τα αναμενόμενα κέρδη της με τιμολόγηση που αντιστοιχεί στο ανελαστικό τμήμα της ζήτησής της.

⁷ Μία ανασκόπηση αυτής της βιβλιογραφίας δίνεται από τον Szymanski (2003).

αυτές έχει διαφορετικές απαιτήσεις. Οι οπαδοί ενδιαφέρονται να κερδίζει η ομάδα τους. Οι φίλαθλοι της ομάδας να παίζει καλό ποδόσφαιρο η ομάδα τους και οι φίλαθλοι του αθλήματος να βλέπουν ένα καλό θέαμα, ανεξαρτήτου ομάδας.

Οι ποδοσφαιρικές ομάδες είναι κατά κανόνα ζημιογόνες κάτι που θεωρείται ως μία ακόμη απόδειξη διάψευσης της θεωρίας της μεγιστοποίησης του κέρδους. Το ερώτημα είναι πώς ορίζεται το κέρδος των ποδοσφαιρικών ομάδων; Με άλλα λόγια, ποιες είναι όλες οι πιθανές πηγές εσόδων, νόμιμες και παράνομες, και ποια είναι όλα τα πιθανά έξοδα; Ο Millward (2013) εξέτασε όλες τις πιθανές πηγές νόμιμων εσόδων των ποδοσφαιρικών ομάδων της αγγλικής λίγκας. Τις ταξινόμησε σε τέσσερις κατηγορίες: (α) έσοδα από τηλεοπτικά δικαιώματα (β) έσοδα από τη χρήση της ομάδας για την προώθηση άλλων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων (γ) έσοδα από αλλοδαπά χρηματιστήρια και (δ) προώθηση της ομάδας στην πρώτη κατηγορία.

Η πρώτη πηγή εσόδων εξετάστηκε από τον Peeters (2012) με την ανάπτυξη ενός θεωρητικού μοντέλου που έδειξε ότι το μοίρασμα των εσόδων της λίγκας από τηλεοπτικά δικαιώματα στις ομάδες δεν είναι αποδοτικό αν στηρίζεται μόνο στην αγωνιστική επίδοση των ομάδων. Αυτό ισχύει στην Ευρώπη. Οι λίγκες των ομαδικών αθλημάτων της Βόρειας Αμερικής έχουν γενικά αποφύγει αυτό τον τρόπο διαμοιρασμού των κοινών εσόδων.

Η δεύτερη πηγή εσόδων εξετάστηκε από τον Nicolau (2011), χρησιμοποιώντας 215 αγώνες της Ρεάλ Μαδρίτης. Βρήκε ότι η αγωνιστική επιτυχία της ομάδας είχε θετική σημαντική επίδραση στα οικονομικά αποτελέσματα στην επιχείρηση (κατασκευαστική εταιρία) του προέδρου της ομάδας. Με άλλα λόγια, η ομάδα μπορεί να έχει τεράστιες οικονομικές ζημιές (αρνητικά κέρδη), όπως έχει η Ρεάλ, αλλά τα επιπλέον κέρδη της επιχείρησης του προέδρου της, λόγω της ανάμειξής του με την ομάδα, υπερκαλύπτουν τις ζημιές της ομάδας.

Τα έσοδα και έξοδα αποτελούν σημαντικό προσδιοριστικό παράγοντα των επενδύσεων σε μία ποδοσφαιρική ομάδα. Αυτά όμως εξαρτώνται από το θεσμικό και νομικό πλαίσιο που ρυθμίζει την λειτουργία των ποδοσφαιρικών ομάδων. Από αυτή την σκοπιά και μόνο εξετάζεται το θεσμικό και νομικό πλαίσιο του ελληνικού ποδοσφαίρου στο επόμενο μέρος της εργασίας.

III. Το Θεσμικό-Νομικό Πλαίσιο Λειτουργίας του Ελληνικού Ποδοσφαίρου

Η έκταση των νόμιμων και παράνομων εσόδων και εξόδων μιας ποδοσφαιρικής μονάδας εξαρτάται από το θεσμικό-νομικό πλαίσιο που διέπει την λειτουργία της γενικότερης οικονομικής δραστηριότητας μιας χώρας και δευτερευόντως της επιχειρηματικής δραστηριότητας του ποδοσφαίρου. Σε μία κοινωνία που κυριαρχεί η ανομία, η ατιμωρησία, η διαφθορά, η διαπλοκή, η ανικανότητα και η απροθυμία των διωκτικών και δικαστικών αρχών η κύρια πηγή εσόδων και συνεπώς κέρδους είναι από έκνομες δραστηριότητες. Σε ένα τέτοιο περιβάλλον δεν πρόκειται να δραστηριοποιηθεί (επενδύσει) κανένας αξιοπρεπής επιχειρηματίας. Μόνο απατεώνες ή αφελείς θα επενδύουν. Πολλοί επιχειρηματίες αποφεύγουν τέτοιες επενδύσεις όχι διότι δεν μπορούν αλλά διότι δεν θέλουν. Όχι διότι φοβούνται να παρανομήσουν αλλά γιατί έχουν την ιδιαίτερη ατομική ικανότητα να βγάζουν χρήματα μέσα στο πλαίσιο της έννομης τάξης μιας χώρας.

Η οργάνωση του ελληνικού ποδοσφαίρου ακολουθεί τα πρότυπα του ευρωπαϊκού ποδοσφαίρου. Το πρωτάθλημα διεξάγεται με ευθύνη της οργανωτικής αρχής που είναι ένα είδος συνεταιρισμού των συμμετεχουσών ομάδων. Το υπόδειγμα αυτό αντιγράφει την ανάπτυξη του επαγγελματικού αθλητισμού των ΗΠΑ όπου από το 1876 το πρωτάθλημα του μπέιζμπολ οργανώνεται με αυτό τον τρόπο που αποκαλείται *συνεργατική διακυβέρνηση* (cooperative governance)⁸. Ο ρόλος των Εθνικών Ποδοσφαιρικών Ομοσπονδιών έχει περιοριστεί στην οργάνωση των ερασιτεχνικών πρωταθλημάτων και του κυπέλλου.

Οι Dietl et al (2009) ανέπτυξαν ένα θεωρητικό πλαίσιο που επιτρέπει την σύγκριση των δύο τρόπων οργάνωσης του πρωταθλήματος των επαγγελματικών ομάδων της λίγκας και του συμβατικού τρόπου μέσω των ομοσπονδιών. Έδειξαν ότι η συνεργατική διακυβέρνηση είναι πιο παραγωγική για τις επενδύσεις που γίνονται στις επαγγελματικές ομάδες. Ίσως αυτό να εξηγεί γιατί όλες οι προηγμένες χώρες χρησιμοποιούν το θεσμικό πλαίσιο της συνεργατικής διακυβέρνησης. Το θέμα δεν είναι το οργανωτικό πλαίσιο, όπως για παράδειγμα το αυτοδιοίκητο της ΕΠΟ, αλλά η εφαρμογή του. Συνεργατική διακυβέρνηση έχει η Αγγλία, η Γερμανία αλλά και η Ελλάδα.

⁸Βλέπε Eckard (2005) για μία ιστορική αναφορά στο μοντέλο οργάνωσης και διοίκησης του Αμερικάνικου μπέιζμπολ.

Σε μία κοινωνία που είναι διεφθαρμένη, το τέλειο σύστημα οργάνωσης να εφαρμοστεί, θα έχει αρνητικά και πολλές φορές καταστρεπτικά αποτελέσματα⁹. Αυτό έχει γενικότερες οικονομικές επιδράσεις. Η Ελλάδα είναι τελευταία στην Ευρώπη σε ό,τι αφορά την διαφάνεια, σύμφωνα με την ταξινόμηση της Διεθνούς Οργάνωσης Διαφάνειας¹⁰. Δηλαδή, **η Ελλάδα είναι η πιο διεφθαρμένη χώρα της Ευρώπης**¹¹. Σε αυτές τις περιπτώσεις, η μόνη λύση είναι η κατάργηση όλων των αυτοδιοικήτων και ανεξαρτησιών. Ιδανικά θα πρέπει να εφαρμοστεί το δίκαιο μιας άλλης χώρας και τα δικαστήρια αυτής της χώρας να δικάζουν τις ελληνικές υποθέσεις, κυρίως σε ό,τι αφορά τις ιδιωτικές επενδύσεις. **Στην Ελλάδα είναι κανόνας το δώσε εξουσία και χρήμα σε φορείς ή άτομα και τα μετατρέπεις αμέσως σε εστίες διαφθοράς**. Και μάλιστα με τον πιο δημοκρατικό τρόπο που είναι οι νόμιμες εκλογές.

Οι διεφθαρμένοι Έλληνες βγάζουν και διεφθαρμένους πολιτικούς και κυβερνήσεις. Δεν είναι τυχαίο ότι η μετατόπιση ψηφοφόρων είναι τόσο έντονη στην Ελλάδα, όπως έδειξαν οι εκλογές του Μαΐου 2012 και Ιουνίου 2012. Μέσα σε ένα μήνα άλλαξε κόμμα το 30% των Ελλήνων ψηφοφόρων, όταν μυρίστηκαν ότι άλλα κόμματα θα ψήγουν και θα μοιράζουν δωρεάν τον "οβελία". Ψηφίζουν πολιτικούς και κυβερνήσεις που τους υπόσχονται δουλειά στο δημόσιο (δηλαδή τεμπελιά), περισσότερες κρατικές δαπάνες ακόμη και με δάνεια από το εξωτερικό, απαλλαγή των ποινών επί φόρων που έπρεπε να είχαν πληρωθεί πριν από πολύ καιρό, διακανονισμοί χρεών και δανείων κ.λπ. Η Ελλάδα είναι έρμαιο μιας πολυπληθούς ομάδας κρατικοδίαιτων και παρασιτικών κοινωνικών ομάδων όπως είναι τα εργατικά συνδικάτα, τα συνδικαλιστικά όργανα των εργοδοτών, των αγροτών, των επιμελητηρίων κ.λπ. Όλα τους είναι κρατικοδίαιτα και παρασιτικά. Τα δε μέλη τους αποτελούν την κρατικοδίαιτη και παρασιτική τάξη της Ελλάδος.

Αυτά τα θέματα τα έχω ήδη εξηγήσει αναλυτικά στο βιβλίο μου του 2014 με θέμα **"Η Οικονομική Κρίση της Ελλάδος: Μία Ταξική Ανάλυση Υπέρ των**

⁹Το θεσμικό-νομικό πλαίσιο του ποδοσφαίρου είναι τέτοιο που επιτρέπει την διαφθορά (αδιαφάνεια) από τον υψηλότερο βαθμό που είναι η FIFA μέχρι και το ποδοσφαιρικό σωματείο του πιο απομακρυσμένου χωριού του κόσμου. Βλέπε Pielke (2013) για μία ανάλυση της FIFA από την σκοπιά της αδιαφάνειας και της διαφθοράς.

¹⁰ Βλέπε <https://www.transparency.org/cpi2014/results#myAnchor1>.

¹¹ Δεν είναι επί του παρόντος η ανάλυση της διαφθοράς. Πολλές είναι οι μελέτες που εξετάζουν αυτό το θέμα. Μία πρόσφατη συγκριτική μελέτη των χωρών μελών στον ΟΟΣΑ έγινε από τον Hessami (2014), η οποία συμπεριλαμβάνει και τις "εξαιρετικές" επιδόσεις της Ελλάδος.

Μνημονίων"¹². Στο ίδιο βιβλίο προτείνω ποιες μπορεί να είναι οι πιθανές λύσεις αλλαγής πλεύσης της χώρας. Αυτή θα έρθει μόνο από το εξωτερικό και πάντοτε δημοκρατικά. Εξάλλου με αυτό τον τρόπο έχουν εκλεγεί όλες οι διεφθαρμένες κυβερνήσεις και πολιτικοί της Ελλάδος. Πάνω απ' όλα η δημοκρατία! Το αυτοδιοίκητο δεν πρέπει να καταργηθεί μόνο σε επίπεδο ποδοσφαίρου αλλά και σε επίπεδο χώρας. Τα μνημόνια προτείνουν την κατάργηση του αυτοδιοίκητου της χώρας και καλά κάνουν! Μόνο με την πίεση των ξένων, εντός και εκτός Ευρώπης, μπορεί να μειωθεί η διαφθορά της Ελλάδος που μαστίζει όλες τις εκφάνσεις της οικονομικής ζωής.

Μέσα στην Ευρώπη, η ελληνική οικονομία είναι η λιγότερο αποδοτική, η λιγότερο αποτελεσματική, η λιγότερο ανταγωνιστική και η λιγότερο δημοκρατική διότι μαστίζεται από τη διαφθορά. Η διαφθορά δημιουργεί συνθήκες αθέμιτου ανταγωνισμού. ***Οι επιχειρηματίες που δεν ανέχονται να παρανομούν για να κάνουν δουλειές στην Ελλάδα ψηφίζουν με τα πόδια τους: δηλαδή φεύγουν μακριά.*** Ένας σοβαρός επιχειρηματίας ποτέ δεν θα δραστηριοποιηθεί σε μία οικονομία όπου ο ανταγωνιστής κλέβει το ΦΠΑ, δεν πληρώνει τον φόρο εισοδήματος, χρησιμοποιεί ανασφάλιστη εργασία και νοθεύει τα προϊόντα του χωρίς να τιμωρείται ακόμη και όταν πιάνεται.

Ο αγώνας για τη μείωση της διαφθοράς πρέπει να είναι συνεχής για να μπορέσει να έχει θετικά αποτελέσματα. Ο Swaleheen (2012) έδειξε ότι η καταπολέμηση της διαφθοράς έχει θετική επίδραση στην οικονομία μόνο όταν έχει μεγάλη διάρκεια. Έτσι μόνο θα φέρει αποτελέσματα. Αυτό ίσως να εξηγεί γιατί η καταπολέμηση της διαφθοράς σε μία οικονομία με βεβαρημένο ιστορικό, όπως η Ελλάδα, δεν είναι εύκολη υπόθεση. Μόνο η εξάρτηση από εξωτερικούς θεσμούς όπως η τρόικα μπορούν να διασφαλίσουν τον συνεχή και μακροχρόνια αγώνα για τη μείωση της διαφθοράς.

¹² Βλέπε <http://www.atiner.gr/gtp/2014papbook.pdf>

IV. Αξιολόγηση Επενδύσεων στο Ελληνικό Ποδόσφαιρο

Μεγάλη σημασία για την αξιολόγηση των διαφορετικών επενδύσεων έχει ο προσδιορισμός όλων των εσόδων και εξόδων από τις νόμιμες και τις παράνομες δραστηριότητες της ποδοσφαιρικής επιχείρησης. Τα έσοδα από τις παράνομες δραστηριότητες σταθμίζονται πάντοτε με την πιθανότητα τιμωρίας. Η πιθανότητα εξαρτάται από την έκταση της διαφθοράς, της διαπλοκής και της εφαρμογής των νόμων. Σε μία διεφθαρμένη χώρα η πιθανότητα τιμωρίας παράνομων εσόδων και παράνομης αποφυγής εξόδων είναι σχεδόν μηδενική. Σε μία τέτοια "βρώμικη" αγορά δεν θα συμμετέχουν πολλοί επιχειρηματίες διότι είτε δεν έχουν την δύναμη της διαπλοκής για να τους εξασφαλίζει ανομία είτε διότι δεν επιθυμούν να είναι παράνομοι (ανήθικοι). Οι έντιμοι λαμβάνουν μεγαλύτερη ικανοποίηση (θεωρούν τον εαυτό τους πραγματικό "μάγκα") όταν βγάζουν λεφτά χωρίς να παρανομούν. Στην Ελλάδα λείπει η επιχειρηματική μαγκιά. Πρέπει να είναι κάποιος πολύ μεγάλος επιχειρηματίας στην Ελλάδα για να καταφέρει να βγάλει κέρδη, πληρώνοντας όλο το ΦΠΑ, όλες τις ασφαλιστικές εισφορές των εργαζομένων του και όλο το φόρο εισοδήματος που του αναλογεί και όλα αυτά χωρίς να είναι κρατικοδίαιτος, διότι οι ανταγωνιστές του δεν τα πληρώνουν.

Και είναι να γελάει κανείς με αυτούς που θεωρούν τους εαυτούς τους επιχειρηματίες, όντας απατεώνες και κλέφτες. Αυτοί σε μία έννομη τάξη θα έμπαιναν μέσα από τον πρώτο μήνα λειτουργίας τη επιχείρησής τους. Το θα "έμπαιναν μέσα" δεν έχει μόνο οικονομική σημασία αλλά και ποινική. Θα έμπαιναν στην φυλακή. Αν οι πελάτες τους είναι το ελληνικό κράτος ή άλλοι κρατικοδίαιτοι φορείς, το κλέψιμο και οι υπερτιμολογήσεις τους αποφέρουν τεράστια κέρδη. Αυτοί δεν είναι επιχειρηματίες. Είναι κλέφτες και απατεώνες και είναι ένας από τους λόγους που οι λέξεις επιχειρηματίας και επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα ταυτίζεται με την απάτη, την διαφθορά, την διαπλοκή και την κάθε είδους απατεωνιά.

Πάντως, δεν ευνοούν όλοι οι οικονομικοί κλάδοι την κλεψιά και την απατεωνιά. Υπάρχουν κλάδοι όπου αυτό είναι πιο εύκολο. Ένας τέτοιος κλάδος είναι και το ελληνικό ποδόσφαιρο. Τόσο πολύ μάλιστα, που μόνο κλέφτες και απατεώνες μπορούν να επιβιώσουν στο ελληνικό ποδόσφαιρο, όπως εύκολα αποδεικνύεται από μία οικονομική ανάλυση των ελληνικών ποδοσφαιρικών ανωνύμων εταιρειών. Για να γίνει αυτή η ανάλυση θα πρέπει να απαριθμήσουμε όλα τα πιθανά έσοδα και έξοδα

μιας ελληνικής ποδοσφαιρικής ομάδας. Οι Πίνακες 1 & 2 δίνουν τα πιθανά έσοδα και τα πιθανά έξοδα μιας ποδοσφαιρικής ομάδας. Η διαφορά τους είναι τα κέρδη.

Πίνακας 1. Πηγές Εσόδων Ποδοσφαιρικών Ομάδων

	Κατηγορία Εσόδων
1	Πώληση εισιτηρίων των αγώνων της ομάδας (δηλωμένα και αδήλωτα)
2	Τηλεοπτικά δικαιώματα.
3	Πώληση αναμνηστικών (φανέλες, κ.λπ)
4	Πώληση διαφημιστικών δικαιωμάτων όπως της φανέλας, των πινακίδων του γηπέδου κ.λπ.
5	Επιχορηγήσεις από την συμμετοχή σε εθνικά, ευρωπαϊκά πρωταθλήματα καθώς και των παικτών στην Εθνική Ομάδα.
6	Πώληση παικτών.
7	"Πούλημα" αγώνων σε άλλες ομάδες.
8	"Στήσιμο" αγώνων για το στοίχημα.
9	Έσοδα από κρατικές επιδοτήσεις κάθε είδους, νομίμως ή παρανόμως.
10	Επιπλέον έσοδα λόγω αύξησης των πωλήσεων των προϊόντων και υπηρεσιών που παράγει ο ιδιοκτήτης της ποδοσφαιρικής ομάδας και δεν σχετίζεται με την ομάδα. Σε αυτά περιλαμβάνεται και το ξέπλυμα "μαύρου" χρήματος από δραστηριότητες που δεν σχετίζονται με την ομάδα, αλλά αυτή χρησιμοποιείται σαν "πλυντήριο".

Πίνακας 2. Κατηγορίες Εξόδων Ποδοσφαιρικών Ομάδων

	Κατηγορία Εξόδων
1	Αμοιβές εργαζομένων: διοικητικών στελεχών, παικτών και προπονητών (επίσημες και ανεπίσημες).
2	Λειτουργικά έξοδα (μεταφορικά, ξενοδοχεία, κ.λπ)
3	Συντήρηση γηπέδου και άλλων εγκαταστάσεων.
4	Φόροι (ΦΠΑ, Ασφαλιστικές Εισφορές, κ.λπ)
5	Εξαγορά σημαντικών παιγνιδιών.
6	Εξαγορά δημοσιογράφων και ΜΜΕ.
7	Χρηματοδότηση πολιτικών και κρατικών λειτουργιών.

Είναι αυτονόητο ότι μπορούν να γραφτούν πάρα πολλά για όλες τις κατηγορίες εσόδων και εξόδων των ελληνικών ποδοσφαιρικών σωματείων και εταιριών. Αυτό θα αναδείκνυε ότι οι πιο πολλές ομάδες έχουν πολύ ισχνά έσοδα από τις πιθανές νόμιμες δραστηριότητες της ομάδας. Πάντως, μία απλή ανάγνωση των ισολογισμών των ελληνικών ΠΑΕ φτάνει για να αναδείξει το μέγεθος των λογιστικών τεχνασμάτων.

Τα εισιτήρια των ομάδων των ΠΑΕ της πρώτης κατηγορίας είναι απαγορευτικά χαμηλά. Αν εξαιρέσει κανείς τις 2-3 μεγάλες ομάδες, όλες οι άλλες έχουν μέσο όρο

εισιτηρίων γύρω στα 1000. Για παράδειγμα, στην 1η αγωνιστική του φετινού πρωταθλήματος, ομάδες όπως η Κέρκυρα, ο Ατρόμητος, και ο Πανιώνιος ως γηπεδούχοι έκοψαν λιγότερο από 1000 εισιτήρια. Το παράξενο είναι ότι ο ΟΦΗ που έκοβε πενταπλάσια εισιτήρια και ήταν τέταρτος στον κατάλογο των εισιτηρίων χρεοκόπησε. Φέτος από τις 18 ομάδες της λίγκας, μόνο πέντε είχαν μέσο όρο εισιτηρίων πάνω από 2 χιλιάδες.

Με τέτοια οικονομικά αποτελέσματα ποιος αλήθεια θα επενδύσει στο Ελληνικό ποδόσφαιρο; Αν κάποιος δεν έχει έσοδα από το "πούλημα" και το "στήσιμο" των αγώνων, και το ξέπλυμα "μαύρου" χρήματος, η καθαρή παρούσα αξία της επένδυσης θα είναι αρνητική για την συντριπτική πλειονότητα των ελληνικών ΠΑΕ. Για αυτό το λόγο, μόνο απατεώνες ή αφελείς θα επενδύουν στο ελληνικό ποδόσφαιρο. Το ζήτημα δεν είναι ηθικό αλλά οικονομικό. Τέτοιες επενδύσεις δεν μπορούν να βγάλουν νόμιμα κέρδη.

Συμπεράσματα

Η έννομη τάξη και η γρήγορη απονομή δικαιοσύνης αποτελούν σημαντικούς προσδιοριστικούς παράγοντες των επενδύσεων. Η Ελλάδα είναι η πιο διεφθαρμένη χώρα της Ευρώπης και αυτό έχει σημαντικό αντίκτυπο στις επενδύσεις που γίνονται σε όλους τους κλάδους και συνεπώς και στο ποδόσφαιρο.

Με τα σημερινά δεδομένα, οι "επενδυτές" στο ελληνικό ποδόσφαιρο θα πρέπει να είναι είτε απατεώνες είτε αφελείς. Σε ένα θεσμικό πλαίσιο που έχει καταλύσει κάθε έννοια έννομης τάξης, η απατεωνιά έχει διάρκεια, η αφέλεια όμως δεν μπορεί να διαρκέσει. Η πρώτη έχει οικονομικό όφελος (κέρδη) ενώ η δεύτερη έχει οικονομικές ζημιές.

Με δεδομένο την αρνητική παρούσα αξία κάθε επένδυσης στο ποδόσφαιρο που στηρίζεται στα νόμιμα έσοδα και στην πληρωμή των νόμιμων εξόδων, ο υγιής επιχειρηματίας θα πρέπει να αποτρέπεται από τέτοιες επενδύσεις. Δεν θα χάσει μόνο τα χρήματα του αλλά κυρίως την ψυχική του ηρεμία.

Η λύση στο πρόβλημα της διαφθοράς δεν μπορεί να έρθει από το εσωτερικό της Ελλάδος. Αυτοδιοίκηση υπάρχουν παντού στην ελληνική κοινωνία όπως στα Πανεπιστήμια, την Τοπική Αυτοδιοίκηση και στις Ανεξάρτητες Αρχές. Αυτοδιοίκητη είναι και η ελληνική κυβέρνηση. Η λύση βρίσκεται στο εξωτερικό και σε όσο το

δυνατόν περιορισμό της εφαρμογής του εθνικού δικαίου. Αυτός είναι και ο λόγος που η συμμετοχή της Ελλάδος στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωζώνη αποτελούν μοχλούς πίεσης για την πιο αποδοτική, πιο αποτελεσματική, πιο ανταγωνιστική και πιο δημοκρατική λειτουργία της οικονομίας και της κοινωνίας της.

Οι εξωτερικοί μηχανισμοί ελέγχου μπορούν να επιβάλλουν την έννομη τάξη. Ένας τέτοιος μηχανισμός είναι και το μνημόνιο που τόσο λυσσαλέα αντιμάχονται όλες οι πολιτικές παρατάξεις στην Ελλάδα, διότι όλες τους στηρίζονται σε ένα κρατικοδίαιτο και παρασιτικό σύστημα για να επιβιώσουν. Το ιδανικό θα ήταν οι Έλληνες, με δημοκρατικό πάντοτε τρόπο να αποφασίσουν ότι για κρίσιμα ζητήματα που κυρίως αφορούν τις μεγάλες και μικρές ιδιωτικές επενδύσεις να ισχύει το δίκαιο μιας άλλης χώρας, π.χ. της πιο διαφανούς μέσα στην ευρωζώνη όπως η Φινλανδία. Σε αυτή την περίπτωση το φινλανδικά δικαστήρια θα είναι αρμόδια.

Βιβλιογραφία

1. Andersen, P. & M. Nielsen (2013) "Inelastic sports pricing and risk", *Economics Letters*, 118(2): 262-264.
2. Dietl, H.M., E. Franck, T. Hasan, & M. Lang (2009) "Governance of professional sports leagues—Cooperatives versus contracts", *International Review of Law and Economics*, 29(2): 127-137.
3. Eckard E.W. (2005) "Team promotion in early major league baseball and the origin of the closed sports league", *Explorations in Economic History*, 42(1): 122-152
4. Ferguson, D. G. (1991) "The Pricing of Sports Events: Do Teams Maximize Profit?", *Journal of Industrial Economics*, 39(3): 297-310.
5. Hessami, Z. (2014) "Political corruption, public procurement, and budget composition: Theory and evidence from OECD countries" *European Journal of Political Economy*, 34 (June): 372-389.
6. Millward, P. (2013) "New football directors in the twenty-first century: profit and revenue in the English Premier League's transnational age", *Leisure Studies*, 32(4): 399-414.
7. Owen, P.D. (2010) "Limitations of the relative standard deviation of win percentages for measuring competitive balance in sports leagues", *Economics Letters*, 109(1): 38-41.
8. Pielke, R. (2013) "How can FIFA be held accountable?" *Sport Management Review*, 16(3): 255-267.
9. Smith, A.C.T. & B. Stewart (2010) "The special features of sport: A critical revisit" *Sport Management Review*, 13 (1): 1-13.
10. Swaleheen, M. (2012) "Curbing corruption for higher growth: The importance of persistence" *Economics Letters*, 116 (2): 255–257.
11. Szymanski, S. (2003) "The economic design of sporting contests", *Journal of Economic Literature*, 41(4): 1137–1187.

12. Szymanski, S. (2001) "Income inequality, competitive balance and the attractiveness of team sports: some evidence and a natural experiment from English soccer", *The Economic Journal*, 111(February): F69–F84.